

pro tuto nepříliš aktivně prozkoumávanou oblast na území České republiky.

PETRA TLČIMUKOVÁ

Kateřina Mildnerová, Pítí fetišů: Náboženství a umění vodun v Beninu,

**Praha: Malvern 2012, 399 s.
ISBN 978-80-87580-24-0.**

Málokdy se stává, že se česká čtenářská obec může skutečně důkladně a detailně seznámit s některým ze zámořských náboženských systémů a s náboženským chováním jeho nositelů a tvůrců. Kniha afrikanistky Kateřiny Mildnerové takovou příležitost nabízí.

Data pro svůj text autorka získávala během svých archivních a muzeologických výzkumů ve francouzských institucích, především v Lyonském muzeu. Někoho možná překvapí, proč pobývala právě ve Francii; tady se snad sluší připomenout, že dnešní republika Benin byla po více jak šedesát let francouzskou kolonií a bohatství tamních muzeí a archivů nabízí největší množství relevantních materiálů ke studiu. Na tom však Kateřina Mildnerová neskončila. Svůj mnohaletý výzkumný projekt završila terénním výzkumem v samotné republice Beninu. Zde se zaměřila na obyvatele čtyř významných kulturních, náboženských a historických center, žijících ve městech Ouidah, Porto-Novo, Abomey a Cotonou. Výsledkem je studie, která nenabízí jen ideální (teologický) obraz náboženského myšlení a chování současných Beninců, ale i vzhled do každodenní náboženské praxe. Jednoduše řečeno, čtenář se neseznamuje jen s obecnou věroukou, ale i se způsoby, jakými si ji upravují pro svoje každodenní potřeby jednotliví věřící či skupiny věřících.

Text knihy je rozdělen do tří částí. V první, úvodní části „Vodun – historie a současnost“ se čtenář seznámí s dějinami dnešního Beninu a s rekonstrukcí náboženských dějin. Druhá část, která tvoří jádro

práce, je věnována systematickému popisu celého fonského panteonu. Konečně ve třetí a závěrečné části se autorka věnuje každodenní náboženské praxi Fonů a dalších národů jižního Beninu.

V úvodu první části nabízí autorka čtenáři rekonstrukci vývoje náboženského systému vodun, jejímž autorem je beninský sociolog a historik Emil Ologoudoua. Podle této teorie se raná fáze vodun vyznačovala decentralizací kultů, ve druhé fázi (17. až 19. století) došlo k centralizaci kultů a propojení s politickými strukturami sílicího, předkoloniálního abomeyského státu, třetí fáze zahrnuje celé období francouzského vlivu a nadvlády (1861-1960) a konečně čtvrtou fázi tvoří období po vzniku samostatného Dahome/Beninu. V tomto čtvrtém období pak byla významná doba, kdy zemi spravovaly marxistické vlády. První část pak pokračuje pasážími věnovanými panovníckým genealogiím, organizaci abomeyského státu, evropským vlivům a zejména obchodu s otroky. Závěrečné kapitoly jsou věnovány koloniálnímu období, marxistickým vládám a nejmladším dějinám po pádu marxistického vojenského režimu.

Celá tato část nabízí zatím nejpodrobnější obraz beninských dějin od mytických dob až po současnost, jaký byl kdy v českém jazyce podán. Vůbec poprvé byla v českém textu také publikována celá genealogie abomeyských panovníků; totéž platí o charakteristikách státního aparátu, kultu posvátných vládců a mocenských hierarchiích.

Problematickou je ale skutečnost, že autorka příliš podlehla oficiální beninské historiografii, kterou ji zásobovali beninští kolegové. Národní historiografie totiž často zveličují význam vlastního národa – známe to i z interpretací českých dějin. Je dobré si uvědomit, že abomeyská říše ležela ve vnitrozemí, kam měli evropští obchodníci a vůbec zpravodajové omezenou možnost přístupu, a že tedy máme nedostatek písemných zpráv. Veškerý evropský obchod se až do první poloviny 19. století soustřeďoval do pobřežních městských států, které byly na Abomeyi nezávislé, případně s abomeyským státem válčily. Navíc všechny místní předkoloniální kultury byly nepísemnické a znalosti o minulosti se uchovávaly formou ústně tradovaných (a memorovaných) textů.

Při rekonstrukcích jak historických událostí, tak vývoje náboženských či filosofických systémů jsme tak odkázáni na ústní tradici, která je ale ošidná. Výzkumy Jana Vansiny (*Oral Tradition as History*, Madison: University of Wisconsin Press 1985) ukázaly, že ústně tradované texty mohly být měněny podle okamžitých politických či ekonomických potřeb již v dávnější minulosti a dnešním současníkům nezbyvá, než ústně předávaným textům věřit. Také informace o mocenském významu abomeyského státu mohou být zveličené. Kateřina Mildnerová jen letmo zmiňuje podřízenost Abomeye vůči státu Oyo. Zdá se však, že říše Oyo byla „místní supervelmocí“ a teprve v letech úpadku – tedy v první čtvrtině 19. století – se vyvazovaly jednotlivé městské státy včetně Abomeye z této závislosti. V průběhu 19. století pak byl mocenský vzestup abomeyského státu umožněn i šedesát let trvajících válkami mezi jorubskými státy, které ležely při jeho východní hranici. Ovšem ani neustálé války příliš neoslabovaly jednotlivé městské státy Jorubů. Autorka sama zmiňuje neúspěšná tažení abomeyských armád k jorubskému městu Abeokutě.

Druhá část, věnovaná fonskému náboženskému systému vodun, nevyžaduje žádný komentář. Autorka postupně popisuje a vyjmenovává všechny kategorie božstev i duchů a do své kategorizace zapojuje i kult předků. Postupně se tak čtenář seznámí s božstvy žijícími na nebi, ve vodě a v zemi, s božstvy žijícími v rostlinách a zvířatech, s osobními božstvy lidí. Výčet končí popisem kultu předků a výkladem o kultu vládců, respektive o kultu panovnických předků. Celý text je oživen výňatky z fonských mýtů.

Třetí část je, jak již bylo uvedeno, věnována praktickému náboženskému chování anebo, jinak řečeno, náboženské každodennosti. „V souvislosti s náboženstvím vodun budeme kult pojímat jako neutrální termín odkazující na náboženskou praxi uctívání jednotlivých božstev a shromáždění iniciovaných členů kolem hlavního kněze ...“ (s. 269). Následně pak autorka představuje situace, ve kterých vystupují a jednají jak věřící, jednotlivě i ve skupinách, tak různé kategorie obřadníků. V závěru této části se věnuje i charakteristice posvátných míst (svatyní, oltářů aj.) a předmětů používaných při obřadech. V této části Kateřina Mildnerová také reflektuje starší i novější religionistickou literaturu. Objevují se tu i odkazy na náboženství brazilských Afroameričanů a na jorubský náboženský systém. Domnívám se, že důkladnější srovnání by textu rozhodně neškodilo, i když chápu, že je už tak dosti obsáhlý. Rozhodně je ale škoda, že se autorka více nevěnovala tajným náboženským společenstvům, která v jižním Beninu existují. Na jejich existenci i význam v životě samotných Beninců odkazuje i několik fotografií v příloze.

Samotný „Závěr – shrnutí“ je skutečně sumarizací závěrů z předešlých částí a kapitól.

Kateřina Mildnerová se již jednou pokusila přiblížit české veřejnosti svět náboženských představ Afričanů. Bylo to roku 2011, kdy vydala knihu *Můj soused je čaroděj* (Brno: Jota 2011), založenou na terénních výzkumech v Zambii. Můžeme se těšit i doufat, že po *Pití fetišů* budou následovat další.

JOSEF KANDERT